

Andrzej Rembieniński

Pogorszenie sytuacji życiowej

Palestra 16/9(177), 27-32

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

kapitalizację wartości ekonomicznej lokalu, wobec czego wspomniany rygor statutowy nie byłby społecznie uzasadniony. Wydaje się jednak, że pogląd ten będzie nie do obrony w związku z treścią § 3 ust. 3 uchwały nr 135 Rady Ministrów z dnia 22 maja 1972 r. w sprawie nabywania uprawnień własnościowych do mieszkań spółdzielczych,¹⁶ która zacieśnia krąg osób objętych wyjątkiem od zasady wymagalności wkładu na wypadek zbycia, ograniczając go do darowizny na rzecz małżonka, wstępnych i zstępnych.

Przy zamianach kodeksowych podstawę opodatkowania podatkiem od nabycia praw majątkowych stanowi różnica wartości lokali, co wynika z § 4 zarządzenia Min. Finansów z dnia 7.VIII.1969 r. w sprawie całkowitego lub częściowego zwolnienia nabycia niektórych praw majątkowych.¹⁷

¹⁶ Monitor Polski Nr 30, poz. 166.

¹⁷ Monitor Polski Nr 37, poz. 306.

ANDRZEJ REMBIELIŃSKI

Pogorszenie sytuacji życiowej

Analiza przepisów art. 445—446 k.c. i art. 65 ust. 2 ustawy z dnia 23.I.1968 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych prowadzi do wniosku, że użyte w tych przepisach określenie „zadośćuczynienie za krzywdę” ma identyczną treść i znaczenie, natomiast termin „pogorszenie sytuacji życiowej” musi być rozumiany różnie, jednakże cechą wspólną obu sformułowań jest majątkowy charakter szkody.

Stosunek przepisów kodeksu cywilnego o odpowiedzialności z tytułu czynów niedozwolonych do przepisów szczególnych zawartych w ustawodawstwie wojskowym nie zawsze jest łatwy do ustalenia. Przyczyną tego stanu rzeczy jest niekiedy i to, że w obu zespołach norm występują sformułowania, których sens nie zawsze jest identyczny pomimo takiego samego lub podobnego ich brzmienia.

Zjawisko powyższe występuje z pełną wyrazistością w stosunku do przepisów regulujących dopuszczalność i zakres roszczeń odszkodowawczych żołnierzy niezawodowych, związanych z wypadkami i doznanymi w ich wyniku szkodami w czasie pełnienia służby wojskowej. Obowiązujące w tym zakresie przepisy ustawy z dnia 23 stycznia 1968 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych¹ dopuszczają w odniesieniu do inwalidów III grupy drogę sądową do dochodzenia roszczeń odszkodowawczych o charakterze cywilno-prawnym. Ponieważ roszczenia odszkodowawcze z tytułu szkody na osobie reguluje także — a właściwie przede wszystkim — kodeks cywilny, przeto zachodzi konieczność ustalenia wzajemnego sto-

¹ Dz. U. Nr 3, poz. 11 — art. 65 ust. 2 (ustawa ta będzie w dalszym ciągu nazywana „ustawą wojskową”).

sunku niektórych pojęć występujących w ustawie wojskowej i w kodeksie cywilnym.

Według art. 65 ust. 2 tej ustawy osoby, które otrzymały rentę inwalidzką, mogą dochodzić ponadto od jednostki wojskowej jednorazowego odszkodowania z tytułu zadośćuczynienia za doznaną krzywdę lub pogorszenie sytuacji życiowej.

Niezależnie od dalszych problemów, jakie się mogą nasuwać w związku z wykładnią tego przepisu i określeniem charakteru prawnego wymienionych tam roszczeń odszkodowawczych, należy na wstępie rozstrzygnąć, jakie znaczenie można by przypisać użytemu w art. 65 ust. 2 ustawy wojskowej wyrazowi „lub”. Możliwa jest z jednej strony wykładnia zwązająca, według której żądanie zadośćuczynienia za krzywdę wyłączałoby dochodzenie odszkodowania za pogorszenie sytuacji życiowej; w tym ujęciu poszkodowany żołnierz mógłby żądać jedynie alternatywnie albo jednego, albo drugiego rodzaju naprawienia szkody. Zgłoszenie jednego żądania eliminowałoby dochodzenie drugiego i odwrotnie.

Nie należy jednak sądzić, żeby celem ustawodawcy było takie właśnie ograniczenie uprawnień odszkodowawczych poszkodowanego. Możliwość dochodzenia jednego lub drugiego — według dosłownego brzmienia ustawy — roszczenia nie może wykluczyć dopuszczalności dochodzenia jednocześnie obu roszczeń odszkodowawczych. Przemawia za tym przede wszystkim odmiennosc natury prawnej obu roszczeń z punktu widzenia niemajątkowego bądź majątkowego ich charakteru. Poszkodowany zatem, jeżeli zostaną spełnione przesłanki wymagane przez art. 65 ust. 2 ustawy wojskowej, będzie mógł żądać jednocześnie i zadośćuczynienia za krzywdę, i odszkodowania za pogorszenie sytuacji życiowej.

Tak jedno, jak i drugie określenie występuje także w kodeksie cywilnym dla oznaczenia przewidzianych tam roszczeń odszkodowawczych (art. 445 § 1 i 446 § 3 k.c.).

Jeśli chodzi o pierwsze z nich, sprawa nie budzi wątpliwości. Termin „zadośćuczynienie za doznaną krzywdę” użyty w art. 65 ust. 2 ustawy wojskowej oznacza niewątpliwie to samo, co analogiczne² sformułowanie, którym się posługuje art. 445 § 1 k.c. W obu wypadkach problemy są identyczne, chodzi bowiem o naprawienie szkody niemajątkowej, niewymiernych strat związanych z cierpieniami fizycznymi i moralnymi w wyniku uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia³. Można zatem przyjąć, że pojęcie „krzywdy” jako szkody niemajątkowej i „zadośćuczynienia” jako sposobu jej naprawienia, uregulowane w kodeksie i w ustawie wojskowej, mają tę samą treść i dotyczą roszczenia odszkodowawczego tego samego typu.

Sprawa jest bardziej złożona, gdy chodzi o drugie sformułowanie dotyczące odszkodowania za pogorszenie sytuacji życiowej. Wiąże się z tym szereg problemów, które mogą mieć istotne znaczenie praktyczne.

Na wstępie należy poddać analizie treść samego art. 65 ust. 2 ustawy wojskowej, ponieważ stanowi to punkt wyjścia dla dalszych podstawowych rozważań. Brzmienie tego przepisu nasuwa bowiem dwie odmienne możliwości interpretacyjne.

² Artykuł 445 § 1 k.c. mówi wprawdzie o „zadośćuczynieniu pieniężnym”, jednakże nie stanowi to istotnej różnicy, ponieważ zadośćuczynienie zawsze zasądzane jest w pieniądzu.

³ Z podstawowej literatury por.: A. Szpunar: Czyny niedozwolone w kodeksie cywilnym, „Studia Cywilistyczne” t. XV, s. 99 i nast.; A. Szpunar: Zadośćuczynienie za szkodę niemajątkową w kodeksie cywilnym, „Państwo i Prawo” 3/1965, s. 359 i nast.; S. Galićki: Odpowiedzialność cywilna za nieszczęśliwe wypadki, Warszawa 1971, s. 458 i nast.; Kodeks cywilny — Komentarz, Warszawa 1972, s. 1103 i nast.

Według pierwszego, możliwego poglądu sformułowanie tego przepisu może sugerować, że poszkodowanemu żołnierzowi przysługuje tylko jedno roszczenie, którego przedmiotem jest jednorazowe odszkodowanie z tytułu zadośćuczynienia, przy czym zadośćuczynienie to obejmowałoby rekompensatę za doznaną krzywdę lub za pogorszenie sytuacji życiowej. Stanowisko takie jest możliwe i znalazło już wyraz w literaturze przedmiotu⁴. Przy takim ujęciu naprawienie szkody obejmowałoby dwa elementy: zadośćuczynienie za krzywdę, które występuje także w prawie cywilnym (art. 445 § 1 k.c.) i jest — jak już wspomniano wyżej — identyczne z nim, oraz zadośćuczynienie za pogorszenie sytuacji życiowej, które byłoby roszczeniem odrębnym, nie znanym kodeksowi cywilnemu z dwóch powodów:

- 1) kodeks cywilny przewiduje zadośćuczynienie tylko za krzywdę i tylko w wypadkach wyraźnie w kodeksie przewidzianych (art. 444 i 445 § 2);
- 2) z tytułu pogorszenia sytuacji życiowej kodeks cywilny przewiduje jedynie odszkodowanie na rzecz najbliższych członków rodziny zmarłego (art. 446 § 3).

To odrębne, nie znane kodeksowi cywilnemu roszczenie miałyby w związku z tym charakter roszczenia o naprawienie szkody niemajątkowej, ponieważ termin „zadośćuczynienie” tylko do takiej szkody może mieć zastosowanie. Pogorszenie sytuacji życiowej oznaczałoby tym samym szkodę niemajątkową inną niż krzywda, nie mającą cech ani bólu fizycznego, ani cierpień moralnych związanych z uszkodzeniem ciała lub rozstrojem zdrowia, dla których to stanów tradycyjnie od lat używa się określenia „krzywda”. Z tych też względów dla ewentualnego — jeśli przyjąć przedstawioną wykładnię — „zadośćuczynienia za pogorszenie sytuacji życiowej” nie będą w ogóle przydatne kryteria, które orzecznictwo i doktryna wykształciły na tle zadośćuczynienia za krzywdę. Pogorszenie sytuacji życiowej nie jest krzywdą i wszelkie analogie nie byłyby tu możliwe. Przy takim zatem stanowisku, wobec niemożności wykorzystania zasad wykształconych w prawie cywilnym, należałoby zadośćuczynienie za pogorszenie sytuacji życiowej ujmować wyłącznie na gruncie przepisów ustawy wojskowej (art. 65 ust. 2) i samodzielnie ustalać treść tego roszczenia. Nie jest to zadanie łatwe, ponieważ trudno sobie wyobrazić, na czym ma polegać pogorszenie sytuacji życiowej jako szkoda niemajątkowa, nie będąca krzywdą.

Z tych względów bardziej właściwy wydaje się drugi możliwy kierunek wykładni art. 65 ust. 2 ustawy wojskowej, przy którym w pewnym zakresie będzie się można odwołać do zasad prawa cywilnego. Treść tego przepisu może wskazywać na to, że poszkodowany żołnierz mógłby dochodzić jednorazowego odszkodowania albo jako zadośćuczynienia za krzywdę, albo jako odszkodowania za pogorszenie sytuacji życiowej. Mielibyśmy wówczas do czynienia z dwoma roszczeniami odszkodowawczymi: pierwsze obejmowałoby naprawienie krzywdy jako szkody niemajątkowej w drodze zadośćuczynienia, drugie natomiast dotyczyłoby naprawienia szkody wynikającej z pogorszenia sytuacji życiowej. W tym drugim wypadku nie byłoby to jednak zadośćuczynienie, lecz inny typ odszkodowania^{4a}. Określenie

⁴ Por. J. Rezier: Glosa do orzeczenia SN z dnia 18.VI.1970 r. II CR 235/70, OSPiKA 9 1971, poz. 171.

^{4a} Możliwy jest także trzeci kierunek wykładni, według którego poszkodowanemu przysługuje jedno roszczenie odszkodowawcze, ale oparte na dwóch tytułach prawnych. Pierwszym tytułem byłoby żądanie odszkodowania w formie zadośćuczynienia za krzywdę, natomiast drugim żądanie odszkodowania za pogorszenie sytuacji życiowej. Konsekwencje tego rozwiązania będą jednak takie same jak przy konstrukcji dwóch roszczeń odszkodowawczych, przy czym w obu wypadkach przy ocenie poszczególnych roszczeń możliwe i dopuszczalne będzie wykorzystanie zasad wykształconych w prawie cywilnym.

jego natury prawnej będzie możliwe dopiero po skonfrontowaniu art. 65 ust. 2 ustawy wojskowej z odpowiednim uregulowaniem kodeksu cywilnego.

Kodeks cywilny przewiduje możliwość naprawienia szkody polegającej na pogorszeniu sytuacji życiowej, ale tylko w razie śmierci poszkodowanego. Z roszczeniem takim mogą wówczas wystąpić najbliżsi członkowie rodziny zmarłego (art. 446 § 3 k.c.). Jest rzeczą oczywistą, że przepisu tego nie można stosować wprost do sytuacji przewidzianej w art. 65 ust. 2 ustawy wojskowej, ponieważ na tle tego przepisu z roszczeniem o odszkodowanie z tytułu pogorszenia sytuacji życiowej może wystąpić jedynie sam poszkodowany, który żyje, a tylko utracił częściową zdolność do wykonywania zatrudnienia, co uzasadnia zaliczenie go do III grupy inwalidów. Już więc z tego stwierdzenia wynika, że pogorszenie sytuacji życiowej z powodu śmierci osoby bliskiej oraz pogorszenie tej sytuacji tylko w wyniku uszkodzenia ciała samego poszkodowanego nie może oznaczać takiej samej szkody⁵. W związku z tym powstaje pytanie, czy i w jakim zakresie kryteria wykształcone na gruncie art. 446 § 3 k.c. mogłyby mieć ewentualne zastosowanie do sytuacji przewidzianej w art. 65 ust. 2 ustawy wojskowej.

Rozstrzygnięcie tego zagadnienia uzależnione jest od wyjaśnienia kwestii wstępnej dotyczącej charakteru prawnego roszczenia z art. 446 § 3 k.c. Możliwe są tu dwa stanowiska. Według pierwszego z nich, reprezentowanego przez niektórych autorów⁶, odszkodowanie z art. 446 § 3 k.c. ma charakter mieszany, obejmując bowiem naprawienie szkody majątkowej i niemajątkowej. Natomiast według poglądu, który reprezentuje większość doktryny⁷, odszkodowanie powyższe dotyczy szeroko pojętej szkody majątkowej, różnych strat o charakterze materialnym, nieuchwytnych i trudnych do obliczenia, nie podlegających uwzględnieniu przy ustalaniu renty. Dodać należy, że stanowisko drugie reprezentowane jest także przez zdecydowaną większość orzecznictwa⁸ i jako takie należy je uznać za jedynie uzasadnione.

Na gruncie art. 65 ust. 2 ustawy wojskowej, jeżeli przyjmie się drugi z możliwych kierunków wykładni tego przepisu, możliwa będzie tylko jedna interpretacja. Przy założeniu, że przepis ten przewiduje dwa rodzaje odszkodowania, z których jedno dotyczy naprawienia szkody niemajątkowej (krzywdy) w drodze zadośćuczynienia, a drugie odszkodowania za pogorszenie sytuacji życiowej, to przeciw-

⁵ W orzeczeniu z dnia 29.IV.1971 r. II CR 86/71 (OSPİKA 12/1971, poz. 232) Sąd Najwyższy uważa, że użycie w art. 65 ust. 2 ustawy wojskowej określenia „odszkodowanie (...) za pogorszenie sytuacji życiowej w odniesieniu do osoby, która utraciła częściową zdolność do pracy — biorąc pod uwagę, że kodeks cywilny używa tego wyrażenia wyłącznie w stosunku do osób poszkodowanych wskutek śmierci najbliższego członka rodziny (art. 446 § 3 k.c.) — oznacza nieprecyzyjność sformułowania art. 65 ust. 2, i wskazuje na to, że ustawodawca chciał jedynie podkreślić, iż w stosunku do inwalidów III grupy dopuszczalna jest droga sądowa co do roszczeń odszkodowawczych, natomiast SN nie zastanawiał się bliżej nad rodzajem tych roszczeń, które określone są w przepisach prawa cywilnego.

⁶ Tak W. Czachórski: Prawo zobowiązań w zarysie, Warszawa 1968, s. 149; S. Galiński: op. cit., s. 473. Pogląd ten reprezentują — zdaje się — także autorzy Komentarza do kodeksu cywilnego (s. 1117 i nast.), a w każdym razie uważają to zagadnienie za sporne.

⁷ Na tym stanowisku stoją przede wszystkim: A. Szpunar: Roszczenia z powodu śmierci osoby bliskiej, „Nowe Prawo” 3/1965, s. 248; A. Szpunar: Odszkodowanie na rzecz najbliższych członków rodziny zmarłego, „Państwo i Prawo” 11/1968, s. 730—731; A. Szpunar: Przebieg roszczenia z art. 446 § 3 k.c. na spadkobierców, „Nowe Prawo” 1/1972, s. 14 i nast.; A. Szpunar: Czyny niedozwolone (...), op. cit., s. 107—108; Z. Radwański: Głosa do orzeczenia SN z dnia 4.IX.1967 r. I PR 23/67, OSPİKA 1/1969, poz. 5; Z. Radwański: Głosa do orzeczenia SN z dnia 13.IX.1969 r. II CR 326/69, OSPİKA 7—8/1971, poz. 140.

⁸ Bogate orzecznictwo w tej kwestii powołują autorzy Komentarza do kodeksu cywilnego oraz autorzy wymienieni w przypisie poprzednim.

stawienie tych dwóch kategorii prowadzić może do jedyne go wniosku, że w drugim wypadku mamy do czynienia wyłącznie z naprawieniem szkody majątkowej polegającej na pogorszeniu sytuacji życiowej żołnierza. Szkada ta nie może być naprawiona w drodze zadośćuczynienia (tak jak krzywda) właśnie dlatego, że ma charakter szkody majątkowej.

Wynika stąd pierwszy punkt zbieżny między treścią art. 446 § 3 k.c. a treścią art. 65 ust. 2 ustawy wojskowej. W obu wypadkach pogorszenie sytuacji życiowej oznacza szkodę o charakterze majątkowym.

Drugim punktem stycznym będzie określenie istoty tej szkody. Sytuacja osób bliskich zmarłego oraz poszkodowanego żołnierza, który jedynie utracił częściową zdolność do pracy, będzie zbliżona o tyle, że w obu wypadkach odszkodowanie z tytułu pogorszenia sytuacji życiowej będzie dotyczyło szkód majątkowych w szerokim znaczeniu, tj. takich, które są nieuchwytne, niewymierne, trudne do obliczenia i nie podlegają uwzględnieniu przy ustalaniu renty. I choć w tym miejscu kończą się już możliwe analogie, to jednak dają już one pewien punkt wyjścia, którego całkowicie brak przy pierwszym założeniu, gdzie pogorszenie sytuacji życiowej ujmowane byłoby jako nie będąca krzywdą szkada niemajątkowa, podlegająca naprawieniu w drodze zadośćuczynienia.

Zasadnicza odmiennosć sytuacji samego poszkodowanego od sytuacji osób bliskich zmarłego zmusza do bliższego określenia szkody poszkodowanego żołnierza na podstawie samodzielnych przesłanek, wynikających z różnic, jakie zachodzą między pogorszeniem sytuacji życiowej rodziny zmarłego a pogorszeniem sytuacji życiowej samego poszkodowanego⁹. W pierwszym wypadku określenie szkody zależy przede wszystkim od tego, kogo dotyczą reperkusje majątkowe związane ze śmiercią osoby bliskiej. Inaczej wygląda pogorszenie sytuacji życiowej rodziców, którzy utracili dorastającego syna, inaczej dziecka, które utraciło matkę, inaczej wreszcie całej rodziny, która utraciła głównego żywiciela¹⁰. Elementem wspólnym dla tych sytuacji jest jednak fakt śmierci, powodujący wstrząs ekonomiczny i z reguły uzasadniający przyjęcie, że nastąpiło znaczne pogorszenie sytuacji życiowej osób uprawnionych.

Odmienne przedstawia się sprawa w hipotezie art. 65 ust. 2 ustawy wojskowej. Pogorszenie sytuacji życiowej żołnierza wynika tu wyłącznie z uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia, powodującego inwalidztwo III grupy. Na tej podstawie żołnierz otrzymuje rentę w trybie administracyjnym¹¹, a ponadto może dochodzić zadośćuczynienia za krzywdę z art. 445 § 1 k.c. Odszkodowanie za pogorszenie sytuacji życiowej powinno zatem dotyczyć wyłącznie szkód nie podlegających naprawieniu przez te dwie formy odszkodowania. Będą to więc szkody niewymierne i nieuchwytne, trudne do obliczenia, oczywiście o charakterze majątkowym.

Pogorszenie sytuacji życiowej żołnierza może się przejawiać w szczególności w tym, że w wyniku inwalidztwa (nawet III grupy) może on utracić zdolność do wykonywania dorywczej, przynoszącej doraźny dochód pracy, który to dochód nie jest uwzględniany przy ustalaniu renty. Może ono polegać także na konieczności czynienia zwiększonych wydatków, pogarszającej stan materialny poszkodowanego. Istotne znaczenie może tu mieć także okoliczność, że w wyniku częściowej utraty

⁹ Dodać należy, że art. 65 ust. 2 ustawy wojskowej nie wymaga (inaczej niż art. 446 § 3 k.c.), aby pogorszenie sytuacji życiowej było „znaczne”.

¹⁰ Por. A. Szpunar: *Przejście roszczenia (...)*, op. cit., s. 18–19.

¹¹ Przesłanki tej renty określa art. 11 ust. 1 pkt 3 ustawy wojskowej w związku z art. 10. Poszkodowany otrzymuje ją w trybie administracyjno-wojskowym, przewidzianym dla wszelkich świadczeń z zaopatrzenia inwalidzkiego żołnierzy.

zdolności do pracy, która wystąpi po zakończeniu służby wojskowej przez żołnierza, nie będzie on mógł pracować w wybranym zawodzie. Może to spowodować ową nieuchwytną szkodę majątkową, która będzie wymagała naprawienia w drodze odszkodowania za pogorszenie sytuacji życiowej. Dodać należy, że renta inwalidzka, nawet łącznie z ewentualną rentą wyrównawczą — gdyby uznać, że taka renta może się należeć¹². — nie zawsze pokryje w całości szkodę wynikającą z ograniczonych możliwości zarobkowania. Okoliczność ta, jeżeli się weźmie nadto pod uwagę zmniejszenie widoków powodzenia w przyszłości, może uzasadniać wniosek o pogorszeniu sytuacji życiowej byłego żołnierza i stanowić podstawę do zasądzenia na jego rzecz odszkodowania z tego tytułu, przewidzianego w art. 65 ust. 2 ustawy wojskowej.

Z powyższych rozważań wynika, że z punktu widzenia kompensacyjnej funkcji odpowiedzialności cywilnej drugi z możliwych kierunków wykładni art. 65 ust. 2 ustawy wojskowej jest bardziej korzystny dla poszkodowanego. Ujęcie „pogorszenia sytuacji życiowej” w płaszczyźnie niemajątkowej, jako nie będącej krzywdą szkody naprawianej zadośćuczynieniem, daje poszkodowanemu uprawnienia dość iluzoryczne. Jako szkoda majątkowa pogorszenie to nie może być zbyt precyzyjnie określone, szkoda ta bowiem jest trudno wymierna i niełatwa do obliczenia. Jeżeli przypiszemy jej charakter niemajątkowy, trudności jeszcze bardziej się pogłębią, zwłaszcza że nie można tu będzie nawet pomocniczo stosować kryteriów związanych z pojęciem krzywdy. Roszczenie poszkodowanego zawiśnie w próżni, stanie się mało realne wobec niemożności dokładnego ustalenia, na czym może polegać pogorszenie sytuacji życiowej w sferze niemajątkowej.

Trudności tych można będzie natomiast uniknąć przy założeniu, że pogorszenie sytuacji życiowej w rozumieniu art. 446 § 3 k.c. i art. 65 ust. 2 ustawy wojskowej jest określeniem pojęciowo zbliżonym, przede wszystkim przez przyznanie mu w obu wypadkach charakteru szkody majątkowej. Przy założeniu zatem przedstawionych wyżej różnic zachodzących między treścią obu przepisów wobec odmienności regulowanych przez nie stanów faktycznych możliwe będzie częściowe wykorzystanie kryteriów wykształconych na tle art. 446 § 3 k.c. Pomoże to przede wszystkim w określeniu szkody polegającej na pogorszeniu sytuacji życiowej żołnierza. Określenie to będzie łatwiejsze, jeżeli odszkodowaniu z tego tytułu przyzna się charakter majątkowy.

¹² Problem, czy obok renty inwalidzkiej żołnierz może dochodzić także renty wyrównawczej na podstawie prawa cywilnego, nie jest rozwiązany jednolicie. W doktrynie przyjęty był pogląd, że możliwość przyznania renty wyrównawczej jest wyłączona na tej podstawie, iż art. 65 ust. 2 ustawy wojskowej ogranicza podmiotowe uprawnienia poszkodowanego tylko do odszkodowania przewidzianego w tym przepisie (M. Rafacz-Krzyżanowski: Problem szkód w czasie odbywania służby wojskowej, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 6/1970, s. 3). Również Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 16.II.1971 r. II CR 675/70 (OSNCP 10/1971, poz. 180) zajął stanowisko, że osoby zaliczone do III grupy inwalidów mogą dochodzić wszelkich rodzajów odszkodowania przewidzianych w kodeksie cywilnym z wyjątkiem renty uzupełniającej. Natomiast w orzeczeniu z dnia 29.IV.1971 r. II CR 86/71 (OSPikA 12/1971, poz. 232) Sąd Najwyższy przyjął zasadę, że osoby zaliczone do III grupy inwalidów mogą dochodzić w drodze sądowej wszelkich roszczeń odszkodowawczych wymienionych w art. 444 i 445 k.c., w tym także renty uzupełniającej. Bliższa analiza tych zagadnień przekracza jednak ramy zakreślone tytułem niniejszej pracy.